

12. *Ješče* (с.-ц.-сл. — *išhte*, с.-х. — *jerue*, ч. — *jepte*, кр. — *яшчэ*, п. — *jeszcze*, м. — *еще* і *орие* (баўг. — *опште*, дыялект. м. — *още*). Побач з гэтымі дзвюма формамі ёсьць яшчэ трэцяя — *jbšče*: сл. — *išče*, *iše*, влс. — *hišče*, м. дыялект — *ишо*, укр. дыялект — *ице* і (дадам ад сябе) крыўс. дыялект — *ишчэ*. Утварыліся яны ад трох асноў паказальных займеньняў ф-, з-, о-, прыкладам — паказальнае займя *tje* (той) = (він. склон адз. ліку ед + *tje* > *edtje* > *estje* > *ešče*, од + *tje* > *odtje* > *ostje* > *ošče*, id + *tje* > *idtje* > *istje* > *išče*).

Значэньне ўсіх трох формаў было адно — „вось гэта ў вялішчай ступені“. Адгэтуль — адзін маленькі крок да значэньня „яшчэ“.

Гэткім парадкам морфалёгічная структура прыслоўя *яшчэ* ў прынцепа ня роўняцца ад лацінскага *esse*, якое ўзьнікла з *ed* + *ke*².

Як бачым, чарадаваньне пачатных *о—е* зьяўляецца асаблівасьцю праінд.-эўроп., ды, апрача таго, пачатнае *е* маюць і ўсходна-слав. мовы, а іншыя слав. мовы маюць часта *о*.

Аб „Панэ“ і г.п.

(гл. № 2 (8) „Крывіча“ за 1924 г.)

Зацемка аб крывіцкіх дыфтонгах грам. А. Матача цікаўная.

Панэ, валэ, мужыке бываюць ня толькі як дыфтонгі, але — і з адным гукам *э*, *е* залежна ад мясцовасьці. Грам. А. Матач кажа толькі (ці прынамсі прыводзіць толькі прыклады) словаў мужчынскага роду ў назоўным і вінавальным склоне мн. ліку, але гэты-ж канчатак маюць і іменьні жаночага роду тых-жа склонаў мн. ліку (дачкэ, дзяўкэ) і іменьні жаночага роду ў родным склоне адзіночнага ліку (няма вадэ, казэ, сястрэ, дачкэ і г.д.).

Што да тэрыторыяльнага пашырэння гэтай асаблівасьці, дык Карскі яшчэ прыводзіць прыклады з павеяў Менскага, Вітабскага і Магілёўскага („Белорусы, т. II, 2, 182—183).

Ведама, гэта форма чыста крыўская, але так сама здаецца, чыста крыўская форма і на *і*, *ы*.

У розных мясцовасьцях разьвіцьцё нашае мовы пайшло двума процілежнымі кірункамі, толькі ад „аўца“ ё па ўсёй Крыві назоўны мн. л. — *оўца* (з *оўцэ*, *э* не пад націскам перайшло ў *а*), ды, здаецца, „зладзея“, паколькі ня скажуць „злудзеі“.

Пакуль што цяжка адказаць прынцыпіяльна, ці трэба гэтую асаблівасьць уводзіць у літэрат. мову. Конкрэтна можна сказаць, што ў нас яшчэ шмат такіх асаблівасьцяў, якія сустрабуюць меншае супраціўленьне, ня ўведзена ў літэрат. мову, дзеля чаго з гэтай трэба пачакаць. Але там, дзе кажуць гэтае *е*, *э*, могуць чытаць *ы*, *і* ў адпаведных склонах, як *э*, *е*, а ў мясцовых газэтах — і пісаць. Добра было-б, каб А. Матач напісаў шырэй аб *э*, *е* ў гэтых склонах (родны адз. л., наз. і він. мн. лічбы), пры гэтым зьвярнуў увагу на дзьве рэчы: 1) з дакумантальнымі данымі паказаць, дзе гэтая асаблівасьць пашырана, паказаць паветы, а напару й воласьці, ці нават вёскі, так сама точна паказаць балоны зборніка, зь якога ўзяты прыклад; 2) зьвярнуць увагу, ці так сама будзе *э*, *е* ў гэтых склонах, калі слова ня мае націску на канцы, значыцца, як будзе родны склон адзін. ліку і наз. мн. ад гэтых слоў: вуліца, шапка, вадзіца, бойка і г.п. Ад гэтага другога пункту можа залежыць высьленьне прычыны гэтага зьявішча.

²Хто хацеў-бы аб пачатных *о—е* шырэй даведацца, няхай чытае разглядаемую стацыю Ёльлінскага ды Сабалеўскага „Лекцыі“ (1907, бал. 31).